

Andreas Daniel Habichhorst Joachim Utecht

**Disquisitionum Exegetico-Theologicarum super Illustriora Prophetarum Loca,
Praellectiones Publicas Sub Incudem Revocantium Quinta De Zemach Jhovae Et
Fructu Terrae Ex Jsa. IV. 2. Aliisque eiusdem Prophetae Locis**

Rostochi[ij]: Weplingius, 1687

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn733817602>

Druck Freier Zugang

RU theol. 1687

Habichhorst, Andr. Dan. /b

DISQUISITIONUM EXEGETICO-THEOLOGICARUM

super

ILLUSTRIORA PROPHETARUM LOCA
PRÆLECTIONES PUBLICAS

SUB INCUDEM REVOCANTIUM

QVINTA

DE

ZEMACH

JHOVÆ

ET

FRUCTU TERRÆ

EX ISA. IV. 2.

Aliisque ejusdem Prophetæ Locis,

QVAM

Auspice DEO - Homine,

Pl. Reverenda Facultate THEOL. consentiente,

PRÆSIDE

ANDREA DANIELE
HABICHHORSTIO,

S. TH. D. EJUSDEMq; PROF. PUBL. ORD. & CONSIST.
DUC. MEKELB. ASSESSORE DESIGNATO,

In Celeberr. Univers. Rostoch. Aud. Majori,

Ad d. IX. Julii hor. mat. 1687

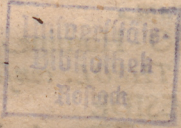
publicæ collationi Academicæ sistit

JOACHIMUS *Wetche* Sedino-Pom.

Rostochl. Typis JOH. WEPPLINGII, Univ. Typogr.

DISPOSITIONUM EXECUTIO THEOLOGICARUM
ILLUSTRIORA PROPHETARUM LOCA
PRAELECTIONES PUBLICAS
SUB INCIDEM REVOCANTIAM

DE
ZEMACH
JOHVE
ET
FRUCTU TERRAE

ANDREA DANIELLE
HARICHHORSTIO
JOACHIMUS
FRUCTU TERRAE

APPENDIX LOCI PRÆCED. JSAI. II. 22.

Cessare nos præcedens jubebat locus, cessare inquam à pertinaci Deum-Hominem irritandi studio. Exinde proh! & nos quidem ab opere lectionum Propheticarum studioq; Dissertationum Exegeticarum cessavimus, non tamen desidiosus nec fessi, sed luctu vah! meriti maximo cessavimus. Intervenerunt tamen & feriæ Paschales ac Pentecostales. Cum verò non tam privatorum (quos utique non potest non piensissima fidelissimaque Conjugis amissa desiderium accendere) dolorum, quam publicorum sit officiorum habenda ratio, cessare tantisper dolores (quibus ceteroqui, Ciceronis iudicio, ut honore suo luctus colitur) jubemus, ne scilicet amplius in opere studioque cessare nostro teneamur. Ab-rumpere vero nuper exegetin loci cogebamur, ostensuri adversarum quoque interpretationum inconvenientiam, qua scilicet locum non de *Messia Deo-Homine*, sed de *nudo homine non fiducialiter colendo nec timendo* &c. intelligunt, simulq; lectorem ad aliorum commentarios remittebamus. Jam verò cum illi thesin quidem fusius adstruant; antithesios vero inconvenientiam paucis tangant, paulò plenius istam hic ostendere, antequam ad alia progrediamur, oportebit.

§. 2. Certè enim non cohæret (1.) expositio de *non metuendo* homine licet potentissimo sc. Babylonico s. Assyriaco. Si quidem in præced. pœna & iudicium proponitur ingratum, non autem consolatio contra hostes intenditur, nec quicquam de Rege Babylonico vel Assyriaco memoratur. Nec (2.) explicatio de *non confidendo* in ullo homine, etiam potentiori: cum certè potentissimi quoque Iudæorum, & quicquid altum erat, simul in Imperativo illo לֹא תִיָּאֵר אִישׁ אֶת־אֱלֹהֵי אֲחֵרִים h. e. *cessate vobis contineantur*: respicit enim imperativus iste ad illos ipsos rebelles ingratosque Iudæos, qui præc. v. 9. distribuuntur in אֲנָשִׁים וְעַבְדִּים s. *in homines & viros* h. e. per Ebraïsmum, in *plebejos & nobiles* vel

DISP.
V.

ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM

vel potentiores, qui juxta præced. v. 11. 12. oculos altitudinis habent
 & præ gloria Domini Messia ad judicium apparentis se abdituri sunt,
 v. 19. ut ita idem sit objectum rebellionis & cessationis. Unde pa-
 tet, non tantum inferioribus sed & summis heroibus dici h. l.
cessate vobis ab homine &c. adeoq; hominem illum, à quo cessan-
 dum est, alium esse, quam omnes illi, qui jubentur hic cessare,
 Neq; (3) de Propheta non exagitando, vel homine, qui despectus vi-
 detur, non offendendo: cum nihil hic de Propheta exagitato vel
 homine offenso in antecedd. dicatur, neq; Propheta de suo hic
 tempore loquatur, sed de diebus Messiaæ conf. præced. v. 2.

§. 3. Nihilominus objiciunt 1. *Jun. & Trem.* respici hoc
 versu ult. ad vers. 5. ut scil. adhortationi ad *ambulandum in lu-
 mine Jhovæ*, hic respondeat dehortatio à fiducia humana. Sed
 Resp. 1. Connexionem longius, quam decet, peti quis non
 videt? neq; 2. adhortationi ad ambulandum in lumine Dei h. e.
 ad amplexum Messiaæ, qui est lumen verum, respondet dehor-
 tatio à fiducia humana 3. posito a. respici ad illam exhor-
 tationem v. 5. tum certè convenientius ita nexus & respectus
 formaretur: quia vos Jhudæos frustra jam ad amplexum Messiaæ
 luminis Dei v. 5. sum exhortatus (vos n. humilitate ejus personæ
 & forma servi heu! offendimini & proinde meritò reprobami-
 ni v. 6.) & verò idem contra vos contemptores ac rebelles gloria
 planè magna est appariturus v. 10. 19. 21. proinde vos etiamnum,
 antequam ira ejus exardescat, dehortor, ne ita pergatis, sed
 potius ab irritando illo, qui nudus quidem homo videtur vo-
 bis, sed inæstimabilis simul Deus est, in tempore cessetis.

§. 4. Obj. 2. respectum haberi ad v. 1. & seqq. cap. seq. 3.
 ubi dicuntur *aufferendi à Jhuda potentes bellatores* tanquam re-
 gni Jhudæ *falcimenta*, qui proinde sint הַמְּרָרִים, à quo juxta v.
 præced. sit cessandum, simulq; videri nexum illum causalem 3
 quia in principio cap. 3. id postulare q. d. *cessate ab homine* h. e.
 à fiducia humana, quia Deus aufferet homines potentes, qui ani-
 mos

DECAS PRIMA, LOCUS X. ISA. III. 7.

mosita vestros extollunt &c. Sed Resp. 1. per inversionem: certè n. convenientius Homo ille v. 22. in cuius naribus spiraculum, quique maximi æstimatus est, per illud *וְקוֹיָא*, ad ipsum refertur Deum & Dominum exercituum, Messiam, omnia domus Jhudæ firmamenta ablaturum juxta v. 1. cap. 3. q. d. cessate ab homine illo inæstimabili Messia irritando, in cuius naribus est spiriculum Jhovæ, quia idem tanquam Deus & Dominus exercituum, nisi cessaveritis, auferret flatu iræ suæ omnia status vestri firmamenta. 2. Non tantum ad inferiores & imbelles, sed ad ipsos quoque superiores & potentiores dirigi illud *cessate vobis ab homine illo* &c. adeoque potentes per *וְהוֹרֵן* s. hominem illum h. l. non intelligi, sed hominem illum longè esse alium, jamjam præced. §. 2. fuit ostensum.

Locus X. JSAI. III. 1.

De omnibus firmamentis, summis, mediis & imis, à Jhuda & Jrusalem auferendis.

AD locū hunc, quo incipit prædictio poenæ corporalis, nempe desolationis regni Jhudaici, notamus i. *auferenda* 2. *ablationis tempora*. *Auferenda* s. illa, quæ Dominus exercituum à Jhuda & Jrusalē recedere fecit, indigitantur vocibus *וְשָׁעָרָא וְשַׁעֲרֵי* quæ Luth. reddidit allerlei Thorrath. Quæritur verò quid sibi voces hæc velint, & quænam illa fuerint *auferenda*? Quod ut rectius eruatur 1. *Etymon* vocum, 2. *Versiones* 3. *complexum* s. copulationem ipsarum in gen. Masc. & fæminino, visuri sumus. Voces ipsæ, quæ extra h. l. in S. scripturis non habentur, participia sunt nominascencia, ex conjug. Hiphil ducta, altera quidem Masc. altera vero fæmin. generis. Differunt nonnihil à voce *וְשָׁעָרָא* quæ sequenti membro habetur, & alibi quoque in Scripturis reperitur, significans *fulcrū*. Sunt vero à Rad. *וּשַׁעַר* *innixus est firmiter, incubuit*, q. d. *confirmantem* s. *faciendem ut sibi innitatur*. Eodem v. & *versiones* ferè tendunt seqq. Vulgatus n. reddit per *Validum*

ILLUSTRIORUM ISAÏE LOGORUM

& fortem, Vatablus, fulcimentum & fulcimentum, item baculum & baculum: Jun. & Trem. Scipionem & bacillum: Münsterus omne sustentans & roborans: Avenarius fulcimentum & sustentationem: LXX. validum & validam: Tigurini fulcientem virum & fulcientem feminam &c. Ex quibus versionibus posteriores duæ diversa quidem vocū duarum hic copulatarū genera respexerunt, non tamen Ebraismum in illis latentē expresserunt. Igitur hic 3. attendendus est ille vocum *in genere masc. & feminino complexus*. Talis enim copulatio generum (alibi etiam numerorum sing. & plur.) per Ebraismum quendam significat complexum rerum, de quibus sermo, tam magnarum quam parvarum, tam summarum quam imarum. Sic in uno Eccl. 2. 8. loco talis complexio vocum tam in diverso genere quam numero datur: feci mihi ושרות שריות cantores & cantatrices ושרות Symphoniam & Symphanias, h. e. omnis generis musicos & symphonias. Adde Isai 43. 6. c. 49. 22. c. 60. 4. Conf. Glass. Phil. sacr. l. 3. Tr. 1. Can. 20. Cum igitur & h. l. voces in gen. masc. & fam. copulentur, quæ confirmantem cui quis innititur s. firmamentum notant, certè complexu illo Propheta signare complexum omnium voluit firmamentorum status Jhudaici aufferendorū, tam majorum & summorum, quæ sunt כשען quàm minorum & imorum, quæ sunt כשענה q. d. aufferet Deus omnia cujuscunque generis firmamenta, tam summum s. Ecclesiasticum, quod in gloria Templi, cultus publici, Sacerdotii & Prophetiæ consistebat, illique proximum & politicum, quod in gloria Regni Regumq; fortissimorum rerumq; peritissimorum, consiliariorum item oratorumq; prudentum, potentiumq; bellatorū spectabatur; quàm imum s. Oeconomicum, quod per frugū ad victum omnino facientium copiam, per mercatores honestos & artifices ingeniosos terramq; lacte ac melle abundantē ap. Jhudaeos florebat; prout ipse Propheta hæc firmamenta in principio cap. hujus 1. v. 2. 3. 4. 5. per inductionem specierū & per omnes

DECAS PRIMA, LOCUS X. ISA. III. 1.

tres status exponit. Dices, verba proximè seqq. **כֹּל מִן הַשָּׁמַיִם וְכֹל מִן הָאָרֶץ** h. e. *omne fulcrum panis & omne fulcrum aque* Luth. allen *Vorrath des Brods / und allen Vorrath des Wassers* / exegetica esse vocum quæstionis, adeoque præcedentibus non notari cujuscunq; generis firmamenta status, lumina & ima, sed sustentationis tantum, quæ sit pane & aquâ. Sed Resp. 1. obstare Ebraismum jam expositum, cujus amplior est emphasis & respectus. (2.) incipere verbis jam objectis inductionem specierum, & quidem primò firmamentorum parvorum s. quæ ad imum pertinent statum, sc. ablationem omnis esculenti & potulenti, per panem & aquam Synecdochicè notati.

§. 2. Qv. 2. de tempore ablationis? Grotius Polyhistor, qui ante annos non ita multos, cum Legatus ex Batavia in Sveciam cogitaret, hic Rostochl diem suum obiit, arbitratur hic describi tempora sub Regibus Jhudæ Jojakim & Zedekia, de quibus 2. Reg. 24. & 25. nempe tempora captivitatis Babylonica. Similiter & Ebræi quidam ad Babylonios hæc retulerunt. Verùm nos meritò cum Hieronymo, Basil. Cyrillo Alex. Brentio, Osiandro, junio, Corn. à Lap. Tirino &c. dissentimus. Nam (1.) disertè hic Propheta, Duces ac Senes dicuntur auferendi Isai. 3. 2. illi v. in captivitate Babylonica non sunt ablati. Nec (2.) supplicia Prophetiæ hujus c. 3. propositæ tempore captivitatis Babylonicae absolvuntur: ipsi enim Jhudæi interrogati, quare seqq. v. 26. in plur. dicatur **מִתְחַיִּים** h. e. *fores ejus* (urbis Jrusalem) fore moestas, respondent, prædici his verbis destructionem urbis templiq; tam primi per Nebucadnezareem, quam secundi per Romanos factam. 3. Insignis illa de Messia Zemach Jhovæ Prophetia, quæ sq. statim c. 4. 2. subjungitur, imo & cum particula Prophetiæ hujus pœnalis conjungitur, atq; his incipit verbis: *In die illo erit Zemach Jhovæ &c.* non obscurè ostendit, hanc præcedentem quoq; Prophetiam pœnalè judiciariâ de

ILLUSTRIORUM ISAÏE LOCORUM

aufferendis omnibus firmamentis, tempora N. T. attingere; quicquid Grotius hic & illic ogganniat. Conf. quæ ad seq. locum de tempore annotamus. Rectius e. hanc Prophetiam pœnalem non tantum ad captivitatem Babylon. sed & ad devastationem post Christi passionem per Romanos factam referimus, ita ut Propheta utramque devastationem una eademque Prophetiâ complectatur. Excidium enim sub Nebucadnezare præludium fuit totalis & ultimæ vastationis.

DECADIS II.

Locus I. JSAI IV. 2.

De Messia germine Jhova & fructu terra.

Circa loci hujus sensum rectius indagandum (quo lætior Prophetia Evangelica post luctuosam totalis devastationis prædictionem, propter residuos in Jhuda fideles inchoatur) quatuor quidem præcipuè veniunt consideranda 1. *temporis circumstantia* 2. *Subjæcti excellentia* 3. *prædicati magnificentia* 4. *Objecti angustia*; cum vero duo priora tantum unâ cum quarto sint controversa: tertium enim s. prædicatum, his comprehensum verbis: *eris in jucunditatem & in gloriam, in magnificentiam & in decorem*, satis elucescet, ubi de *Subjæcto* constiterit, igitur tres modò quæstiones de *Tempore*, de *Subjæcto* & de *Objecto*, expediendæ nobis erunt, quibus explanatis usus loci sic satis erit conspicuus. Quæritur (1.) quænam temporis articulus hisce loci verbis חַיִּים וְשָׁלוֹם h. e. *in die illo*, indigetetur? *Grotius* certè, pauldantè citatus, cujus verba deinceps circa subjæctum adscribemus, de *temporibus Esdra & Nehemæ* s. redeuntium ex captivitate Babylonica exponit. At vero (1.) falsa is hypothesi inferiùs refutandâ videtur niti, quasi per *Germen Jhova* h. l. primosensu intelligantur *reliquia exulum*, quæ dictis *Esdræ & Nehemæ* temporibus domum redierunt, 2. attendendum est, respicere hanc temporis descriptionem ad tempora

DECAS SECUNDA, LOCUS I. JSA. IV. 2.

pora proximè præcedentis prophetiæ legalis judiciaræ, quip-
pe cum quâ præsens hæc Evangelica arctissimè cohæret: hæc n.
cohærentia ut rectius intelligeretur, ecce antecedentis vatici-
nii particulam de tanta Virorum clade, ut septem mulieres de u-
no Viro cum renunciatione juris sui duplicis, alimenti scil. ac
vestimenti, tutelæ præsidiiqve causâ sint litigaturæ, ad initium
præsentis quarti capitis referre voluit, qui capita distinxit, licet
vel maximè præsentis loci Prophetia Evangelica, quoad mate-
riam, à præcedente prophetia legali sit distincta; ut adeo frustra
sit Grotiûs, hanc capitis quarti ordinationem perstringens his
verbis: *Hic* (ubi sc. incipit Propheta de Germine Jhovæ vati-
cinari) *debuerat inchoari nova sectio: est enim sermo de aliare.*
Conf. Calov. Bibl. illustr. ad h. l. Quod vero præcedens vati-
cinium, quocum præsens Evangelicum connectitur, non tantum
partialem plagam Babylonicam sub Zedekia, sed & totalem
ac funeralem populi Jhudaici stragem tempore N. T. post
passionem Christi per Romanos illatam complectatur, ad lo-
cum præcedentem §. 2. fuit ostensum. Non ergo dubium est,
quin Propheta h. l. dicens: *in die illo erit Zemach Jhovæ &c.* ad
dies respiciat illos, quibus Jhudæi à Rom. multa omnino ma-
la fuerunt passi, quibus omnia susque deque ferri ap. Jhudæos
fuerunt visa, quibus omnia planè firmamenta à Jhuda & Jrusa-
lem ablata h. e. ad tempora N. T. s. dies Messia. Benè ergo Kim-
chi verba hæc כיום ההוא ita interpretatur: כיום ההשועה
— כיום הגואל i. e. *in diebus salutis illius, cum venerit Redemptor.*
§. 2. Cum vero temporis circumstantia sic satis jam
elarescat, certè nec (2.) *Subjectum*, de quo Prophetæ hic sermo
est, s. quemnam per צמח יהודי h. e. *germen Jhovæ*, quod simul
hic dicitur פרי הארץ h. e. *fructus terra*, intelligat
obscurum esse nequit. Ut vero *subjectum* hoc cla-
rius innotescat, i. titulum ejus priorem *Germen Jhovæ* 2. poste-
tiorera *Fructus terra* exposituri sumus. Titulus prior ipsiusq;
sub-

ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM.

Subiectum illustrabitur, si (1.) versiones tituli contulerimus (2.) falsas de eo sententias refutaverimus (3.) genuinam confirmaverimus. Quod (1.) versiones prioris tituli משיח מלך attinet, præterimus quidem *Cabbalisticam* vocis interpretationem, quæ *Zemach* redditur per מנחם h. e. *consolatorem*, quod cetero qui nomen Cabbalisticæ & Talmudicæ inter nomina Messia recensent. Per Gematriam enim s. arithmantiam (eam Cabbalisticæ partem, quæ diversæ dictiones eundem literis suis numerum exprimunt, sic ut una per alteram secreto explicetur modo) nomen משיח in numeris idem valet quod nomen מנחם, nempe 138. conf. *Buxtorf. tractat. Abbraviatur*, Ebr. p. 62. Non vero possumus non antiquissimum laudare *Paraphrastam Chaldaicam Jonathanem*, qui vocem משיח hoc & aliis quatuor locis infra citandis constanter per משיח reddit adeoq; cum Christianis de Messia interpretatur, ut adeo vel unica locorum horummet expositio Chaldaica nefandam hodiernæ Judæorum Synagogæ apostasiam ab antiqua, quæ Jonathanis tempore fuit, Schola revelet. Minimè verò laudare *Græcam τῶν LXX.* poterimus, qui procul à genuino loci sensu recedentes pro nomine משיח hic habent verbum Ἰσπλάμψα i. e. *spendebit*, atq; ita locum reddunt: ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ Ἰσπλάμψα ὁ θεὸς ἐν βυλῇ μετὰ δόξης &c. Rectius tamen vocem hanc iidem in loco parall. Jer. 23. 15. vertunt per βλαστῶν, quæ vox à βλαστῆναι *germino*, & in reliquis parallelis per ἀναπλήν. Hæc enim vox non tantum de *ortu solis* Jud. 5. 30. & de *regione* vel ea cœli parte *ubi sol oritur* Matt. 2. 2. sed & de *germine* quod ex terra oritur & de herbis, teste Appollonio & Svida, conf. Ezech. 17. 7. Gen. 2. 5. c. 19. 25. imo & de Messia in N. T. adhibetur. Nam Luc. 1. 78. à Zacharia Sacerdote dicitur; *visitavit nos ἀναπλή ἐξ ὕψους*, h. e. *oriens* (germinans) *ex alto*. Conf. & Ebr. 7. ubi Christus dicitur ἀναπαυλάσαι i. e. *germinasse* ex tribu Judæ.

§. 3. Post versiones videbimus *varias Interpretum sententias*.

gentias. Certè enim (1.) *Grotius* de eo ita sentit: *Germen Domini sunt primo sensu reliquiae exulum, quae Esdra & Nehemia temporibus domum reversa laudabilem vitam duxerunt; postea autem Christus & Christiani.* At vero (1.) tempora non quadrant, uti jam antè ostensum. Neque (2.) prædicata reliquiis exulum conveniunt: num enim in die cladis *Babylonicae* tanta fuit reliquiarum populi gloria & magnificentia? Neque; (3.) iucunditas ac gloria germinis, & magnificentiae ac decorus fructus terrae laudabilem vitam significant (4.) Si de reliquiis *Israel* h. l. sermo est, quomodo germen de Christo, aut si de Christo, quomodo de Christianis simul? an reliquiae fuerunt typus Christi? Conf. *Calov. Bibl. illustr.* ad h. l. Non procul à *Grotio* absunt (2.) *Jhudæi* quidam recentiores, & Pontificii nō omnino nulli, qui de reliquiis *Judeorum* à strage *Babylonica* superstitem intelligunt, de quibus ita *Tirinus*: *he* inquit, *reliquiae rursus germinabunt, & in pristinam libertatem & gloriam eveherentur.* Sanctius per germen intelligit *populum Dei*, q. d. *germinare faciet Deus arentem populum &c.* Si militer *Anglice* *Annot. de Ecclesia & populo Dei* interpretantur. Sed (1.) proprium *Ecclesiae* nomen ap. Prophetam est *Israel* aut reliquiae *Israelis*, hoc versu & seqq. (2.) Contextus aperte germen hoc distinguit ab *Ecclesia* s. *credentibus*, illis sc. qui relictii vel servati fuerint, de quibus paulò post circa objectum. Tandem (3.) *Calvinus* rectè quidem *Comment. in Isai. ad h. l.* distinctionē germinis ipsius & reliquiarū admittit, sed germen ibi *Jhovæ* & fructum terrae de copioso & infelicio gratia proventus interpretatur, quem promittat *Deus* reliquiis post diuturnam vastitatem regni & terrae. Verùm hoc ipso non tantum vestigia *Præceptoris sui Job. Oecolampadii* (Germ. *Hauschtein*) deserit, sed & à discipulis suis, nempe *Dav. Passio* in adversariis ad h. l. & *Junio* in Scholiis deseritur ac refutatur. Et meritò; nam copiosa *Dei* gratia & dona, quæ per *Messiam* germen *Dei* nobis obtingunt, seqv v. 3. & 4. commemorantur & à germine hoc

discre

ILLUSTRIORUM ISAIAE LOCORUM

disertè tanquam effectus à causa distinguuntur, ut sunt electio, sanctificatio, ablutio sordium peccati &c.

§. 4. Rectius ergo subjectum h. l. statuitur ipse Messias, ut idem sit *Germen Jhovæ & fructus terræ*. Nam (1.) singularis hic Messiae titulus est, quo & alibi à Prophetis insignitur, & quidem modò absolutè dicitur *Zemach* Zach. 3. 8. c. 6. 12. modò cum addito *Zemach Davidis* Jerem. 23. 6. c. 33. 15. Ut ita Messias quinqvies ap. Prophetas appelletur *Zemach*. Quid? quod ipse Isaias eundem titulum *Zemach* successu temporis & quidè infrà cap. 11. 1. (cujus summam hoc cap. 4. continet) per alia quasi Synonyma *חצר & צר* declaravit dicens: *Et egredietur צר* i. e. RAMUS *de trunco Ischai & צר* i. e. SURCULUS *de radicibus ejus progerminabit*. Quem locum Targ. Jonathan ita exponit: *Egredietur Rex de filiis Ischai & Messias de filiis filiorum ejus progerminabit* (magnificabitur) (2.) verè Christus est *germen Jhovæ*, quia est Dei Patris filius: quod ut magis pateat, vis & significatio vocis *חצר* s. *germinis* hic evolvenda paucis erit. Scilicet (a) *generatim* sumtum nomen *חצר* (à R. *חצר* *germinat, pullulavit, succrevit*) formaliter est nomen *originis & filiationis*, proprièqve de *plantis*, metaphoricè v. de *liberis* accipitur: sicut enim in hortis & agris germina plantarum, ita in familiis liberi progerminant & oriuntur. (b) *Speciatim* Christo tributum & quidem *absolutè* vel *sine addito*, ut Zach. 3. 8. & c. 6. 12. formaliter indicat *ortum* ejus *generatim* sive ille sit *infernas* s. *supernas*, atqve ita germen licet interpretari & de *nativitate* s. *generatione* Messiae aeterna, qua est naturalis Dei filius naturaliter, & de *nativitate* ejus temporali, qua est ex Maria Virgine. Sunt quidem qui censent, nomen *Zemach* esse diminutivum, ita ut tantùm *ortum* Christi *infernatem* & *exinanitionem* exprimat, ac si dicas *ein schlechtes und verachtetes Zweigelein* / cum germen id propriè sit, quod ex terra nascitur initiisque planè exiguis & obscuris crescendo progreditur, similiterqve Christus instar surculi ex trunco velut succiso fermeqve emor-

tu

tuo prodierit. Vid. *Tarnov.* comm. ad Zach. 3. 8. & in *L. C.* item ad Zach. 6. 12. *Glass.* Phil. S. 1. 5. Tr. 1. c. 8. *Menoch. Comment.* ad Zach. 3. 8. Eodem & inclinatur *Prückn.* in vindic. h. l. Verum hac ratione nec idem Christus in scripturis dici *filius Dei* posset: nam & filius propriè est is, qui de matre nascitur & initiis planè exiguis crescendo progreditur. Equidem non negamus, in quibusdam locis ad ortum internatam hoc nomine respectum haberi, nec negamus materialiter talem dari connotationem posse; formaliter tamen & quia tale nullum *Zemach* est diminutivum nec ortum exinanitionis designat, sed ortum generatim. Conf. *B. Varenii Comment.* ad h. l. & seq. c. 11. t. Possimus hoc etiam usu vocis Syriaco monstrare, si pagellæ id concederent. Conf. Ebr. 1. 3. ubi Syrus vocem *אבאבאבאבא* per *אבאבאבא* vertit, Ceterum (c) quando nomen hoc cum ad-
dito & quidem vel cum voce *Davidis* ut Jer. 23. & 33. vel cum nomine *Jhove*, ut h. l. legitur, tunc speciatim ortum & filiationem, & illic quidem temporalem s. humanam, hic verò æternam & divinam designat; & certè additum h. l. nomen *JHOVAE* attollit præcedens nomen *Zemach*, ut divinam æternamq; Messiae generationem significet, id quod ulterius ex contextu probatur; mox enim eodem hoc loco idem *Zemach Jhove* respectu nativitatis humanæ etiam dicitur *fructus terra*.

§. 5. Ex his verò omnibus abundè patet, Messiam, qui Subjectum hujus loci, verè esse *germen Jhove*. Sed & (3.) pro sententia nostra militant *prædicata: jucunditas, gloria, &c.* cui enim magis illa, quam Messiae conveniunt? quis negaret Messiam *אבאבא* in *jucunditatem & gloriam, in magnificentiam & decorem* h. e. jucundum, gloriolum &c. fidelibus esse & in N. T. iisdem fuisse, licet ab aliis Jhudæis non fuerit æstimatus, Isa. 53. 3. Et quis alius fidelium *jucunditas, gloria &c.* quam Christus? Conf. 1. Cor. 1. 31. Deniqve (4.) suffragatur nobis *vetusta Jhudæorum Schola*, teste paraphrasta *Jonathane* supra jam audito &c.

§. 6.

ILLUSTRIORUM ISAIE LOCORUM

§. 6. Quod attinet (2.) *Titulum posteriorem* הַפְּרִי הַיַּיִן h. e. *fructus terra*, etiam ille convenit Christo, sed quoad humanam naturam, quia, quod illam attinet, ortum habet è terra, quando è trunco Ilchaj succiso surculi instar prodiit, Isai. 11. 1. & in utero Mariæ, ut *fructus ventris ejus* (cui LUC. 1. 42. dicitur) humanam. assumpsit naturam & succrevit, adeoq; coincidit hic titulus quoad rem cum illo, quo dicitur *Zemach Davidis* Jer. 23. & 33. Conf. de hoc titulo B. Varen. Comment. in Isai. h. l. p. 76.

§. 7. Tandem (3.) *Objectum* s. illi quibus Messias futurus erat יְצִיאָהוּ מִן הַיַּיִן in *juventutem & gloriam* &c. non sunt omnes promiscue Israelitæ, sed בְּנֵי יִשְׂרָאֵל i. e. *evasio Israel*, h. e. superstites veri Israelitæ, quos evadere fecit Deus, scilicet ex magno reprobatorum & hæreticorum numero, quos Spiritus S. seq. v. 3. vocat בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁאָרִים & in N. T. *filios promissionis*, ἐκλογῆς &c. Duo hic controvertuntur (1.) an בְּנֵי יִשְׂרָאֵל sit præpositio notans in, sicut in præced. an verò sit nota *Dativi*? Resp. affirmando posterius. Nam (a) à communiori particula בְּ acceptione præter necessitatem non est recedendum (b) fons distinguit objectum hoc à subjecto & prædicatis per Acc. Regem Sakeph katonum præced. voci וְהָיָה יִשְׂרָאֵל impositum. (c) confirmat nos collatio Loci Isai 28. quippe qui certè nostro non tantum quoad positum vocum & accentuationem, sed & ipsam rem planè similis. *In die illa erit Dominus* (Chaldaeus hic notanter pro priori voce יְהוָה ponit מֶלֶךְ *Messias*) *Dominus exercituum in coronam juvenitatis & cidarum decoris* עַל רֶגֶל יִשְׂרָאֵל residuo populo suo Qv. (2.) an ipsa vox יִשְׂרָאֵל sit reddenda: *erit in liberationem* Israelis h. e. *liberator*, an v. erit *evasio* Israel? Resp. negando priorem expositionem, quippe quæ (a) contraria est vocum dispositioni (b) accentuationi jam dictæ (c) neutrali vocis significationi, quàm in alijs quoque locis obtinet. Conf. Gen. 32. 7. Isai. 10. 20. c. 37. 31.

§. 8. *Ufus loci* hætenus expositi conspicuus satis & in Theologia controversa insignis est. Prior enim titulus, *Zemach Jhova, æternam Christi ex essentia Jhova Patri generationem* adeoq; *veram & æternam ejus divinitatem*; posterior v., *Fructus terra*, h. e. *Zemach Davidis* s. *fructus ventris Mariæ, veram ejus humanitatem* probat; germen enim ex seminis vel radice, & fructus ex arboris substantia enascitur. Utriusque tituli conjunctio *hypostaticam duarum naturarum unionem* communitat, quicquid Sociniani alij hic ogganniant,

DECAS II. LOC. I. ISA

tuo prodierit. Vid. *Tarnov. comm.* ad
 item ad Zach. 6. 12. *Glass. Phil. S. l. 5. Tr. 1.*
 ment, ad Zach. 3. 8. Eodem & inclinatur
 Verum hac ratione nec idem Christus in se
 posset: nam & filius proprie est is, qui
 in iis planè exiguis crescendo progredi
 negamus, in quibusdam locis ad ortum in
 ne respectum haberi, nec negamus materi
 notationem posse; formaliter tamen &
 mach est diminutivum nec ortum exinat
 ortum generatim. Conf. *B. Varenii Comm.*
 Possimus hoc etiam usu vocis Syriaco m
 concederent. Conf. *Ebr. 1. 3.* ubi Syrus
 per צמח vertit, Ceterum (c) quando
 dito & quidem vel cum voce *Davidis* ut
 nomine *Jhove*, ut h. l. legitur, tunc specia
 nem, & illic quidem temporalem s. huma
 nam & divinam designat; & certè addit
 VÆ attollit præcedens nomen *Zemach*, ut
 Messia generationem significet, id quod
 probatur; mox enim eodem hoc loco id
 spectu nativitatis humanæ etiam dicitur

§. 5. Ex his verò omnibus abunde
 Subjectum hujus loci, verè esse *germen*;
 sententia nostra militat *pradicata: jucunda*
nim magis illa, quam Messia conveniunt
 siam צמח in *jucunditatem & gloriam*, in m
 rem h. e. jucundum, gloriosum &c. fidelil
 dem fuisse, licet ab aliis Jhudæis non fuer
 Et quis alius fidelium jucunditas, gloria
 Conf. 1. Cor. 1. 31. Denique (4.) suffragat
deorum Schola, teste paraphrasta *Jonathane*

in L. C.
 b. Com
 adic. h. l.
 filius Dei
 ulcitur &
 em non
 oc nomi
 lari con
 lum Ze
 gnat, sed
 eq. c. u. t.
 agella id
 cum ad
 vel cum
 filiatione
 erò ater
 en JHO
 ernamq;
 contextu
 Jhove re
 fiam, qui
 (3.) pro
 Sc. cui e
 ret Mes
 & deco
 N. T. iis
 Ha. 53. 3.
 Christus?
 ussa Jhu
 dito &c.
 §. 6.

